

Вона лежала на бруку, іскрилася крицево. Залізо брами гучно тріснуло й затихло. Над усім височилися забудування кирилівської психо-лічниці. Потужні суворі мури. Канчасті брили тіней обліпили гзімси. Бризки місячного зору хльостко черкали понурість оточення, клали мертві знаки мертвого саява.

Старший добродій сутужно витирає чоло.

— Пане, — каже він. — Дякую вам міцно. Від самого ранку гонили ми за ним. Вирвався від нас ледь світ, десь дістав сокиру... За цей час устиг переслати на той світ кількох селян.. Лише химера того добродія стала на перешкоді, щоб і вас не спіткала подібна доля.

Старший добродій нагнувся за сокирою, підняв її й підніс до очей. На ній виразні чорні плямки. Мертве саяво не встані надати їм барви життя.

Сотник розпрацався й стрибнув на бричку. Чокнули підкови об брук й коні понесли.

Войтен, в квітні.

Пер Домінік.

На приказ

Сьогодні могу вже говорити про це. Минає п'ятнадцятий рік, як сталася ця історія. Було це увечері 19... Я увійшов до реставрації коло брами Майо. Більшість столиків були ще заняті. Я сів коло першого вільного, що його саме покинула якась парочка, вигідно оперся спиною об стіну, серед приємної теплої атмосфери льокалю, розгорнув серветку і замовив своє меню: закуску, беарнське філе і карафку червоного вина. Потім підніс голову і розглянувся по салі: направо, наліво, щоби зорієнтуватися, серед кого сиджу в своїм кутку.

Наліво, зараз коло мене, — як я його не побачив, коли входив на салю?—обідав пан, якого вид нагадував мені когось. Але не відразу мені удалося згадати імя власника цього суворого й завзятого обличча. Це була висока, дужа людина, з чолом бика, широким і низьким, з короткою й червонявою потилицею, з румянцем на лицьях, з ясним поглядом, що блєстів епокійним полиском. Сміливе обличча капітана піратів. Дві, три, пять секунд, і нагло ударило його імя мій мозок, несподівано мов удар мяча, який приходить не знати звідки і якого радісно відбиває:

— Бєляр, цєж Бєляр!

Редактор місячника Гієрархія. Самітник, ще молодий, не дуже знаний серед юрби, якою — в глибині душі — гордив. Скрытий, мовчазний, замкнутий в собі. Говорив мало, зрештою не любив говорити; дуже рідко можна було спіткати його на зібраннях, на естраді; без поспіху обмірковував він свої удари, терпеливо громадив у своїм місячнику документи,

докази, і що місяця, з кількома товаришами, робив зі своєї нори гвалтовний випад, сіючи паніку. Його оточувала атмосфера затятої ненависти і — подекуди — пристрастного захоплення. Я знав, що він знаходився в жахливій становищі людини, ще не на стільки видатної, щоби числити на підтримку громадської думки, але вже занадто добре знаної, щоби не бути виставленою на загрозу підступних ударів, які кували для нього всі дуhi темряви.

Я був лише одним з його захоплених прихильників, що колись надіслав йому дві маленькі статті. Телефон, два листи, невдале побачення... Статті з'явилися, але я й досі не мав нагоди побачити редактора Гієрархії; він сміло міг думати, що ніхто його на салі не знає. При його столику, не напроти, а трохи в бік від нього, сиділа якась сестра милосердя, років тридцяти, гарна чорнява дівчина. Обідаючи, вона читала. Її книжка була ліворуч від її серветки так, що вона була обернена до мене обличчям. Це дозволило мені блукати поглядом по її ясним чолі, по її свіжих і гладеньких лицьях. Одна з тих міцних дівчат з трохи мужеськими рисами, створених скорше на товариша ніж на коханку, з міною доброго вояка в великій армії доброчинности.

Без сумніву вона сіла там випадково, там, де знайшла вільне місце. Холодно-байдужий, як все, а крім того дуже коректний, редактор не нудив свою сусідку занадто докучливою увагою. Погляд його блукав від столика до столика, а його пучки м'яли кульку з хліба. Ледві помітна усмішка, що крутилася на його устах, вказувала, що він мабуть бавився, обсервуючи, як нарушувався відмінний спокій їдальні і як гості, напхавшись, з плащем на руці, спішили до дверей з виглядом ловців на людей або переслідуваних звірів.

Я був щасливий, що побачив людину, яку вважав за свого вчителя і яка — що підсичувало ще більше мою цікавість — серед нашої групки уходила за подиву гідного конспіратора. Отже я не пустив з ока жадного його руху, підчас, як він маніпулював вилкою, ножем, як їв або як кидав довкола свої бистрі і глумливі погляди.

Зненацька підійшов до нього кельнер і щось йому сказав. Беляр підніс брови.

— Хто? Ви не знаєте?

Потім кинув серветку на стіл, підвівся і — з непевним і заклопотаним виглядом — пішов в бік до телефону. Ледві він обернувся спиною, щоби йти, як жінка замкнула свою книжку і не поворохнувшись навіть корпусом, трохи схилила в лівий бік голову, наче щоби впевнитися, що Беляр зник. Тоді закликала кельнера:

— Платити!

Кутиком ока я уважно стежив за рухами сестри. Як нагло урвала вона своє читання з хвилиною, як вийшов Беляр. При тім жадного поспіху в рухах. Сказавби, що цілу дію

вона з гори обдумала докладно. Вона взяла свою торбинку, поклала її перед собою, відкрила, і обачно всунула до неї руку. Я гадав, що вона витягне відтіля олівець і зачне смакувати собі уста перед зеркальцем. Коли нагло — гостей під цю хвилину було вже мало, була майже десята — впала десь і збилася шклянка, трохи дальше, направо, в стороні буфету. Інстинктивно, як і всі, що були на салі, я повернув туди голову. Колиж знову зайняв свою попередню позицію, рука жінки вернула до торбинки і замкнула її. Вернула звідки? З-над шклянки Беяра, здавалося мені. Скоролетне вражіння, яке зараз же й щезло. Жінка вже витягала зі своєї торбинки олівець, кельнер підійшов з рахунком, і, хвилину пізніше, з'явився Беляр. Він мав роздратований вигляд людини, яку потурбували задля дурниці. У мене повстало вражіння спритно переведеного замаху. Я мав час сказати Беяру: „Не пийте...“ Але що за дурна думка припускати, що ця шклянка червоного вина була затрута... Вмішатися? Але в ухах моїх вже лящав його сміх, сміх людини, певної свого щастя. Я боявся зробити вражіння романтика.

Беляр скінчив свій десерт, випив, і в хвилині, коли сестра милосердя піднеслася, також зажадав рахунку. Він трохи схилився, ніби кланяючись жінці, і заплатив. Та коли підводився, його кадовб сильно заколихався, зпереду взад, ледві помітно, ніби він старався віднайти страчену рівновагу. А тим часом на столі було лише пів пляшки. Він рложив палець в одно ухо і потряс головою, неначе мав шум в ухах, закашлявся, прижмурих очі, забурмотів щось, як це роблять ті, що за богато випили, притулився, проходячи, до столу, і незграбно взяв в гардеробові капелюх, ледві не впустивши його. Я трохи підвівся, щоби вклонитися йому, але він не бачив мого руху. Він був значно червоніший як перед хвилиною, майже цеглястий і здавалося з трудом віддихав. Виходячи, він, мов п'яний, зачепився за двері. Дві парочки вибухли сміхом. Мені було дуже прикро за мого ідола.

Заплатив і я в свою чергу, коли зненацька, ззовні почувся крик. П'ятох або шістьох гостей підвелось, я вискочив один з перших на поріг. Беляр впав на тротуар, або скорше простягнувся на нім, опершись об мур. Я взяв його під пахи, щоби піднести, і в тім моменті побачив, як надходила жінка, та жінка, що була при столі.

— Зімлів... — сказав я.

І я чув, як вона повторила:

— Зімлів.

— Мені добре, — промовив Беляр виразним, але якимсь дивно отяжілим голосом.

П'ять, шість, десять люда згромадилося довкола: групка цікавих, кількох гостей, кількох прохожих. Цей куток, трохи осторонь від брами Майо, вздовж залізниці часто є пустинний. Тепер редактор знову встав на ноги.

— Це нічого не є, — сказав він.

Він тикав руками перед себе мов сліпий, потім підніс їх помацав вилиці й очі:

— Я приголомшений.

— Авто! — гукнув хтось. — Авто...

Підїхало червоне авто.

— Бульвар де-ля-Бурдоне, 13, — промимрив Беляр ледві чутним голосом.

І він додав:

— Я нічого не бачу.

— Я поїду з вами, — заявила жінка — я сестра милосердя.

Сцена відбулася так блискавично, що в неї не вмiщався жадний поліцай. В цю хвилину спомин про рух жінки над шклянкою знов прийшов мені до голови і ударив мене тим сильніше, що я бачив, як зараз Беляр втіче мені з очей. Я боявся за нього, нерозсудно, як дитина, лиш як витолкувати цю божевільну ідею — убійник, що сідає до вoзу разом з жертвою? Всеж я хопився рукою за дверцята самоходу:

— Може я буду потрібний...

— Дякую, — відказала жінка спокійним голосом. — Якось піде, добродію.

Беляр не відповів нічого. Він був зовсім до нічого, з замкнутими очима, прикуднувши в глибині вoза. Нагло віз рушив з місця і мов зграя горобців пирхнула на боки цікаві. Я лишився сам на розі хідника. Спомин про той рух жінки прибрав форму маячення.

„Вона вляла щось до його шклянки“, казав я собі. „Для того й прийшла до реставрації. Один з її спільників улегшив справу, покликавши Беяра до телефону. І потім вона зявилася на тротуарі, щоби забрати його... Вона має тепер скінчити з ним, цеж ясно як день!“

Переїздило авто, цим разом зелене. Я нагло вскочив до нього і гукнув:

— 13, Бульвар де-ля-Бурдоне...

В авті моя уява неслася чвалом, мов божевільний кінь:

„Беляр їм невігідний, до сто чортів! Журнал такий, як його, документи, що їх громадив, ціла група, зібрана довкола нього, звязок, установлений ним межі соткою часописів французьких і заграничних, громадка приятелів, властиво конспіраторів, якими вкрив Європу, що це за сила!“ Хмара трагічних образів пронеслася перед моїми очима: пірвання, убивства під формою самогубств або нещасливих випадків: цілий світ негідництва і крови.

— Скорше! — крикнув я шоферові.

Спроба замордування була для мене тепер безсумнівна. Одинока річ, яка вдавила мене, був факт, що Беляр мавжеж жінку і двоє дітей. Мабуть його родина не була в місті. Цеб пояснювало його самотній обід в реставрації.

Коли я прибув на бульвар де-ля-Бурдоне, червоне авто вже приїхало і Беляр висідав з нього, підтримуваний сестрою. Я заплатив і підбіг до них:

— Я вам поможу...

І я додав, звертаючись до Беляра:

— Я один із ваших співробітників, пане редакторе, з Гієр архії.

Потім я назвав себе. Він глянув мені в обличчя і пробурмотів кілька слів. Здається він не дочував.

Жінка мовчала. Не можу сказати, щоб мій приїзд її здивував або стурбував. Риси її не змінилися. Вибила десята година. Брама була замкнута. Я присягнувби, що так воно й мало бути. Беляркові здавалося було т охи вже ліпше, тим не менше він ледві чувся на силі назвати своє ім'я, проходячи попри кімнату дозорця.

— Ваші статті... Пригадую собі... — промурмотів в н кілька хвилин потім, повернувшись до мене.

Але голос був приглушений, так ніби він мріяв наголос. Сестра підбадьорувала його.

— Зіпріться на мене, добродію, в мене досить сили.

Від часу до часу він зупинявся. Я зауважив, що часто його нога шпурталася, неначе була звихнута. Годі знова розлягався голос жінки:

— Відваги. Ми зараз покличемо лікаря.

Коли ми ввійшли на п'ятий поверх, Беляр зачав шукати ключів у кишені. Тепер він стояв просто, без нічиєї помочі. Мені було трохи соромно, що пустив поводи моєї уяві. Я надусив дзвоник.

— Нема нікого в хаті, — сказав він. — Жінка й діти на селі.

І потім додав:

— Дякую, дякую, я й сам собі дам раду.

— Не можемо вас лишити в такому стані самого, добродію, — зауважила сестра. — Чи скажете збудити консержку? Або щоб я привела лікаря? Розпоряджайте мною, прошу дуже...

Зпоза певного себе тону дзвеніло розчутлення. Я, що так само спішив з допомогою хорому, подивляв її.

Неможливо лишити його в цім стані самого, казав я собі. Я вже думав провести тут ніч: „Чуватиму над ним“. Добра історія... Але чи не йшло тут про Беляра, про провідника якого завтра визнають всі?

Беляр тим часом старався всадити ключ в отвір, але це йому не вдавалося.

— Я нічого не бачу.

— Позвольте мені, добродію...

Взявши від нього ключ з рук, я відчинив двері. Ми увійшли. Сестра, здається, зауважила мою присутність. Вона навіть підсміхнулася до мене:

— Ми втрюх, — зауважила, — ми дамо вже собі раду.

І повернувшись до нього:

— Де є ваша кімната, добродію?

Ми були в коритарі. Він вказав рукою на ліво і тяжко сперся на меке.

— Вибачте, що я спираюся. Я не чую своїх ніг.

Він говорив вже з більшим трудом, аніж на долі на сходах, простягся на ліжку — або скорше впав на нього, — і відітхнувши з почуттям полегші, вже не рухався більше. З примкнутими очима, з ротом скривлюваним нервовими рухами, він здається дуже терпів. Жінка зникла. Я чув, як отвіралося двері від шафи, як відсувалася шуфляда. Вона вернула з порожньою шклянкою і з пляшкою руму. Трохи з нього вляла Белярові, але нам довелося розсунути зуби хорого, щоби він міг випити. Тоді я сказав:

— Треба лікаря...

— Маєте рацію, — відповіла вона.

Вона пішла до кабінету Беляра, і за хвилину, я почув, як вона розмовляла. Потім досить хутко вона повернула, розложила цілий плік лікарських приладь, розстбиула убрання Беляра, і в зненацька відкритий живіт вприснула плин з якихсь двох пляшечок..

— Камфорова олія, — сказала вона.

Істинктивно поглянув я на одну з порожніх пляшечок. На ній видніла етикетка: Камфорова олія. Але чи так тяжко було наліпити етикетку? Вона подивилася на мене й ще раз усміхнулася:

— Дитина..

Тепер, Беляр, все ще простягнутий на ліжку, не рухався і здавалося харчав.. Півголосом я запитався:

— Вам не здається, що він вмирає?

Вона здвигнула плечима:

— З ним недобре. Побачимо, що скаже доктор.

Я глянув на неї переражений. Вона скривилася:

— Ви не звикли до хорих, пане.

Щоби уникнути цього погляду, спокійного й суворого, я схилився над вмираючим. Той, що створив Гієрархію. Великий політик, ясный розум, який так часто запалював мене своєю зимною острівістю й чудовою певністю своїх ударів. Умерти ось так... З усіх кутків вставали тіні, світлини жінки. дітей на столі... Невже ніхто не прийде йому з допомогою?.. Чи не повертається вже ключ у дверях? Ні. І цей лікар, що досі не може зявитися! Цей лікар, цей лікар.. деж вона його закликала. Може знов один із змовників?

Харчання ставало чим раз слабшим. Я схопив руку редактора. Вона була мов заморожена. Коли я її впустив, вона тяжко впала на ковдру.

Мое останнє слово прибрало яесь дивне значіння. Я й досі

його ніби чую. Воно глухо тремтіло, з довгим відгомонам. Уста жівки порушились:

— Гадаю, що так.

Вона додала:

— Апоплексія. Лікар прийде запізно.

В цій хвилині розлягся дзвінок телефону; а що жінка не рухалася, схилена над своїм хворим, шукаючи ще живчика, то пішов я. Це говорив доктор, він забув, на яким то поверсі. Я перебив йому на першій слові, щоби повідомити про страшну новину.

— Алеж що ви кажете... це неможливо... Мертвий? Алеж перед хвилиною ви мені казали...

Треба було вяснити. Доктор не розумів. Потім перепиняючи мій зв'яз, він зачав оповідати, що Беляр був не лише його пацієнтом, але й приятелем... великим приятелем... Наша розмова тяглася, тяглася... В хвилині, коли я повісив трубку, я почув, як тріснули на долі великі двері. Я бігцем вернув до кімнати. Жінки вже там не було. Голосом, зміненим від жаху, я кликав:

— Пані... Пані...

Беляр, з кепсько прикритими очима, з розкритими руками, виглядав страшно, мовби скатований. Вийшовши знова на коритар, я зауважив, що двері були напіввідчинені. Я підбіг до вікна. Неначе маленька тівь, посуваючись без поспіху, сестра милосердя вже зближалася до кінця вулиці. Я злетів вд'ял, перескакуючи по чотирі ступені. На вулиці, на скупанім місяцем хіднику — ні душі. Жадного авта поблизу. Ні одного поліцає з ровером. Я підніс очі до гори. Помешкання лишилося освічене. Образ мерця, простягнутого на своїм ліжку, так яскраво знов встав у моїй памяти, що, аби втікти від нього, я пустився бігти. Потім зміркувавши, що зверну на себе увагу, що мене затримають, візьмуть може на допит, я спин вся, задиханий, не памятаючися від страху.

Напроти забудовань Військ ової школи мені довелося йти вздовж тераси якоїсь каварні. Я мабуть був страшенно блідий, чув, як зимний піт змиває мене цілого, мені здавалося, що очі всіх звернені на мене. Одну хвилину мені хотілося зупинитися, щоби ковтнути чарку якогось алькоголю, але міні двох осібняків, що сиділи на терасі, перешкодили мені в цьому. Вони настирливо розглядали мене. Коли я проходив повз них, я почув:

— Оцей мабуть накоїв щось доброго.

Я оглянувся і кинув на нього недобрий погляд. Тоді другий скричав:

— Ти бачив? Цілком очі убійника!

(З французького переклав О. Н.).